

Forfatter: Brandes, Georg

Titel: Finland

Citation: Brandes, Georg: "Finland", i Brandes, Georg: *Samlede Skrifter*, 1899-1910, s. 212.
Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/catalog/adl-texts-brandes17tom-shoot-workid55783/facsimile.pdf> (tilgået 25. april 2024)

Anvendt udgave: Samlede Skrifter

FINLAND

MICHAEL LYBECK

(1901)

En ung finsk-svensk Forfatter, der hidtil kun var optraadt som Lyriker og Novellist, *Michael Lybeck*, har udgivet en Roman, *Den Stærkere*, som fortjener Opmærksomhed ved sit Æmne og dets Behandlingsmaade. Æmnet er dette: en ung Mand ser sig i Løbet af kort Tid berøvet først sin Moder, med hvem et langt aandeligt Samliv i Frisind har forenet ham, saa sin Forlovede, en ung, smuk Dame med kunstneriske Anlæg, med hvem han længe har været forbunden i gensidig Kærlighed, ved den Indflydelse, der udøves af en klog, raa, falsk, temperamentsstærk Tartuffe, der forevrigt saa lidt som Molières Tartuffe er egentlig Præst.

Dennes Erobring af Moderen hører nærmest til Bogens Forhistorie. Moderen skal være en ualmindelig Kvinde med stærk Karakter, udviklet Forstand og Glimt af Storhed. Ikke desmindre dukker hun i sin Ensomhed under Sønnens Fraværelse, svækket af Alder og Sygelighed, under for Mordforsøget paa hendes Fornufl. Den unge Pige er trods sit skønne og friske Ydre forkvaklet fra Barndommen af, opdraget med lutter livsfjendske Forestillinger, senere paavirket af en religiøst-hysterisk Søster, endelig nervøst rystet ved et frygteligt Ulykkestilfælde, under hvilket begge hendes Forældre omkom; saaledes er hun, saa kæk hun end synes, forberedt til at kunne imponeres og

hypnotiseres af en Syndsprædikant og til af ham at blive indlemmet i den store Lemmestiftelse af Syndere og Synderinder, vi alle kender, idet hun vristes bort fra den Mand, hun hidtil har elsket.

Æmnets Behandling er dygtig uden at være fuldt tilfredsstillende. Forfatteren er ikke gaaet tilstrækkeligt tilbunds deri. Vi ønskede finere og nøjagtigere sjælelige Udredninger for den unge Piges Vedkommende. Vi ønskede ogsaa at se større Kræfter i Bevægelse hos den Kurt Hedelius, der i en eneste Samtale overvælder hende og forandrer hendes Liv. Hr. Lybeck har ganske vist formaaet at give en Forestilling om den uhyggelige Magt, der for Ubefæstede ligger i hans Fagter og hans Fraser, hans Selvtillid og hans Bibelveltaalenhed; men da Forfatteren med Vilje samtidigt har malt ham som meget forfalden til Drik og til Kvinder, saa denne Stærkere maa appellere til Medfølelsen og Overbærenheden, medens han dog vil fremkalde Ærefrygt, Rædsel og blind Hengivelse, har Forfatteren selv skabt sig Vanskeligheder, han ikke overvinder helt.

Den unge Piges iøvrigt yndefulde Skikkelse er ligeledes noget let skitseret. Hvad der betager hende, er blot det, at hun i Kurt møder hvad hendes Elsker, som den retsindige Mand han er, ikke var hende, en Autoritet, der tilmed i hvert Øjeblik kan beraabe sig paa den højeste Autoritet og taler i dens Navn. Saaledes magtstjæler han hende, og hun tilfalder ham og hans, skønt hun i ham har opdaget Drukkenholten og Pigejægeren. Det er antydnet, at hun ikke mere kan vende tilbage. Sikrest og tilstrækkeligst er Brudgommen, hun forlader, tegnet; han er den typiske, moderne Videnskabsmand og Tekniker, fast af Karakter, simpel af Optræden, men med sin ærlige Tilstaaen af at han ikke har slugt al Verdens Visdom udsat for at komme tilkort overfor en Herre, som optræder med overnaturlig Myndighed og hensynsløs Frækhed.

Den finske Forfatter havde ikke behøvet at gøre sin Lægprædikant til Dranker og Hykler for at indgyde os Uvilje imod ham; naar han har gjort ham dertil, er det naturligvis fordi han, som Sindene i Norden engang er udviklede, godt kan være dette og endda udfolde sin Magt. Tilfældet vilde dog have fængslet mere, ifald han ikke havde været saa lastefuldt ussel. Og Bogens Hovedinteresse beror paa, at den rører

ved selve den nordiske Kulturs (tør man sige Smule Kulturs?) Grundproblem, ved selve Kulturfare.

Hvorlænge skal det med Hensyn til den religiøse Opdragelse og Paavirkning, den saakaldte Aabenbarings Magtudfoldelse, dens Beskyttelse fra oven, dens Understøttelse fra Mellemklasserne, dens Overvælden af Børn og Fruentimmer, af Fiskere og Bønder, vedblive at gaa som det gaar?

Saalænge der i de nordiske Lande slet ikke gives læg Undervisning, men det ene Kuld af Børn efter det andet fra den spædste Alder af faar 2--3000 Aar gamle Forestillinger om det Oversanselige indprentede, er der ikke ringeste Udsigt til nogen radikal Forbedring af de aandelige Forhold. Og til en gennemgribende Omordning af Undervisningsvæsenet er der paa den anden Side ikke ringeste Udsigt, saalænge Magthaverne i alle Nordens Lande principielt staar paa Vankundighedens Side.

I det attende Aarhundrede var dette som bekendt ganske anderledes. Aarhundredets største Hersker, hvem andre Fyrster efterlignede, Frederik den Store, gav Eksemplet paa et Fritænkeri, der tog Bladet fra Munden. Han sammenknyttede for Samtid og Eftertid sit Navn med Voltaires. Katharina af Rusland tænkte som han og beskyttede Diderot. Josef den Anden af Østerrig var hans Beundrer. Rundtom i alle Lande var de ledende Ministre besjælede af samme Aand. Selv i Danmark dukkede den som bekendt op i en Udlændings Lignelse, der da ogsaa mistede Haand og Hoved paa Nørrefælled. Det afgørende er imidlertid blot dette: dengang kunde det tænkes, at en Konge og hans Ministre stillede sig i aaben Modsætning til aabenbaret Religion.

I vore Dage er dette utænkeligt. Frederik den Store var ingen Kristen; men hans nuværende Efterfølger er Kirkens frommeste Søn. Og selv Bismarck, der i mangt og meget brød med sin Tidsalders Vedtægt, erklærede sig altid i sit militære Kunstsprog for «en stramtroende Kristen». I Norden har Konger og Ministre som bekendt bestandig udmærket sig ved «en dyb og ægte Religiositet».

Saalænge Menigmand endnu gennemsnitligt var troende, kunde Adel og Borgerstand tillade sig en elskværdig og skemt-som Vantro. Men efterat med Haandværkernes og især Industriarbejdernes Organisation ogsaa er fulgt en Art Organisation af Menigmands Kamp for aandelig Frigørelse, er det ude med den elskværdige Skemt, og de herskende Klasser, som føler deres

Overmagt truet og har Brug for alle Midler til deres Værn, har da kastet sig over Religionen og blandt Andet anvendt den som Bolværk. Saaledes kan Adels og Borgerstandens genvakte Religiositet i den sidste Menneskealder betragtes som et Udslag af Kapitalismens Selvforsvar imod den truende Socialisme. Kapitalismen, der alt længst — fra 1830 af — havde taget Kongemagten i sin Tjeneste, har omtrent fra 1870 taget Religionen i Brug og bedækket de nordiske Lande med Kirker, ligesom Frankrig med gejstlige Stiftelser og Ordener. I de romanske Lande har derved Jesuitismen taget et mægtigt Opsving, saa den alene i Frankrig har underlagt sig baade Hær og Flaade, idet de højere Befalingsmænd er udgaaede fra Jesuiternes Skoler og handler i deres Aand. I de lutherske Riger, mindst i Tyskland som det verdsligt oplyste Land, særligt i Skandinavien (og Finland) har den mest lystfjendske Form af Protestantisme efterhaanden faaet Overtaget og strækker sin Indflydelse fra Hoffernes Kvinder til Almueklassens Mænd. Overalt lærer denne Lyse-sluknings Forkyndere de Lidende, at de selv er Skyld i deres Kval, bedøver dem ved Uforstaaelighed, svækker dem ved selv-sikker Overlegenhed og slaar dem med Rædsel. Saaledes har vi oplevet, at endog Fantasier, der synes opstaaede i en Hottentot-Bøddels Hjerne, som den om evige Pinster, endnu den Dag idag forkyndes af Prædikanter, drøftes og hævdes af Biskopper og opretholdes af Kirkeministre, som gerne straffer hver den med Afskedigelse, der indenfor Kirken vover et Gemæle mod Hottentotbøddel-Standpunktet.

Under disse Omstændigheder har en stillfærdig Betragter af Verdensløbet, som endnu har sin Fornuft i Behold, ret jævnlgt Indtrykket af at være Tilskuere ved en mere eller mindre sindrigt kombineret Abe- og Hundekomædie.

Man kommer ikke Ondet radikalt til livs ved Romane, det er vist. Men at Romane berører det, røber idetmindste, at tænkende Aander i et Land har Øjnene aabne derfor, som det saas i Frankrig da Brødrene Goncourt skrev *Fra Gervaisais* og Alphonse Daudet *Evangelistinden*, den første om en Omvendelse til Katolicismen, den anden om en Omvendelse til Protestantismen. Men i Frankrig som i alle romanske Lande er der to Lejre, Kirkevældens og en, som ligger i aaben Kamp mod den. I de nordiske Lande er der kun én Lejr og nogle Ubevæbnede, der holder sig udenfor den og i Afstand fra den.

ALBERT EDELFEIT

(1905)

Der er mange, hvem Sørgebudskabet om Albert Edelfelts Død vil træffe som et Slag. Faa Mænd syntes bestemte til et længere og daadrigere Liv.

Selv om man ikke hører til dem, der kendte ham nøjest, kun til de mange, der elskede ham, kan man vidne, at man neppe har truffet nogen Mand, der af Naturen var saa indtagende, og hvem Hjerterne saaledes maatte flyve imøde.

At naa ind til Trolddommen i hans Væsen ved Opregning af de enkelte Træk er ugørligt. Han var statelig og meget smuk; han havde Anstand og Imødekommen, var aristokratisk velopdragen og paa en yndefuld Maade høflig; han var helt frisindet og frigjort, Kunstner indtil Marven, rastløst stræbende i sin Kunst og dog selvbehersket, tilsyneladende en smidig Verdensmand, hjemmevant i Saloner og ved Hoffer, dog følelsesfuld, dybt medynksom, og som Finne granitfast af Karakter.

Han havde vel ikke gjort saa dybt et Indtryk som Menneske, om man ikke havde beundret ham saa stærkt som Kunstner. For mangfoldige Aar siden saas i Kjøbenhavn paa en Udstilling Portrættet af hans Moder, og man kunde næsten ikke løsrive sig fra det. Ædlere Kunst skulde man søge om, og dette første Indtryk blev for mangen En bestemmende for alle senere Indtryk af hans Kunst med dens fornemme Sjælfuldhed.

Hans Maleri i Luxembourg-Samlingen, *Guds tjeneste i den Nylandske Skærgaard*, hans Portræter af Pietro og Mario Krohn, af Aino Ackté og af Pasteur, hans *Kristus og Magdalena*, endelig hans Illustrationer røbede, at han var Adelsmanden som Realist.

Albert Edelfelt havde et Hjem i Kjøbenhavn paa Grund af det broderlige Venskab, der forenede ham med Pietro Krohn, et Venskab, der stærkt og sjældent gjorde begge lige megen Ære.

En Gang for længe siden talte han indtrængende om sine Erfaringer som Portrætmaler ved det russiske Hof, fremhævede enkelte lysere Indtryk og dvælede udførligt ved besynderlige

Tilsidesættelser. En enkelt højfornem Dame havde vist, at for hende var en Maler, endog en Maler af Edelfelts Rang, en Løkj, man oversaa, og hvis Hilsen man ikke gengældte.

En Aften, da Coquelin spillede for tomme Bænke i Kjøbenhavn, kom Edelfelt til mig paa min Plads i Parkettet og sagde mig fra Coquelin, at denne gerne vilde se mig; jeg burde sige ham nogle Ord til Trøst i hans Uheld.

Edelfelt tog mig da med op paa Scenen til den nedslaaede Skuespiller, der sad der i sin Mascarille-Dragt, paa én Gang ærgerlig over det Pengeiab, han led, og krænket ved det kjøbenhavnske Publikums Udeblivelse. Denne forklarede ved, at Kunstneren havde indfundet sig nøjagtigt med samme Skuespilforraad og udførte nøjagtigt samme Roller som Aaret forud.

Edelfelt skilte sig mesterligt fra sit Hverv som Trøster. Han mindede Coquelin om Alt, hvad der kastede Glans over hans Person, ikke mindst om hans Billedsamling, hans Stilling som Kunstelsker og Mæcenat, og lidt efter lidt klarede det bekymrede Ansigt op, og Tilfredshed vendte tilbage.

Overfor Coquelin var Edelfelt ganske den adopterede Parisier.

Men fra Finlands første Trængselsaar var Edelfelt kun den ivrige, af en eneste Tanke opfyldte Fædrelandsven. Hele hans Udtryk havde skiftet Karakter; hele hans Væsen var Forsvar mod Undertrykkelsen. Han bragte mig en Tegning af de Bønder, der som Deputation havde skullet overbringe Czaren den finske Adresse.

Allerhelst mindes man ham som personlig Ven. Da i Foråret 1903 Foreningen *Den franske Kritik* gav en Fest for mig i Paris, var Edelfelt en af de første i Salen og forklarede med nogle hjertelige Ord sin Nærværelse der.

Jeg gav ham halvt for Spøg en attenaarig Russerinde til Dame, idet jeg gjorde gældende, at de netop paa Grund af Nationalforskelligheden passede fortræffeligt sammen. Og Edelfelt forklarede hende artigt, at der var ingen, med hvem han bedre kom ud af det end med unge russiske Piger. Han var dobbelt smuk den Aften, fordi han var oprømt og fordi det altid klædte ham at være i Festdragt. De gode og dog korte Taler af en Franskmand, en Russer, en Armenier, en Nordbo og en fransk Dame frembragte en livlig og løftet Stemning, en Art mellemfolkelig Begejstring, der syntes at slette Grænseskel og

indrømme fuld Frihed, saa den nogle Øjeblikke fik En til at glemme den sørgelige Virkelighed og til at tro paa bedre Tiders Nærhed.

Ifjor i Kjøbenhavn var Edelfelt særlig oprømt. Han talte paa Tomandshaand grundigere og om dyberegaaende Æmner end nogensinde før; dog springende, som en Samtale gaar. Han talte om Finland og Rusland, om Kærlighed mellem Mand og Kvinde, om Forholdet mellem fransk Kunst og tysk, og om hvad Tyskerne i Reglen har at overvinde, før de naaer en god og enkelt Smag.

Han viste sine Venner en Række farvede Raderinger, som han havde udført efter den ny, i Frankrig opfundne Metode. Saa talte han tilsidst om fælles Bekendte, og man skiltes sorgløst med et Haandtryk og et *Paa Gensyn!* Saadan skilles man jo hyppigst, naar man aldrig mere ses igen.

Ja, han var som Kunstner og som Menneske lige uerstattelig og lige værdifuld.

Han var Finlands berømteste Mand, sad, ogsaa som Maler, inde med de Verdensborger-Egenskaber, der udkrævedes til at repræsentere hans Fædreland i Evropa, og han var samtidigt paa dettes egen Grund Fædrenejordens ægte Søn, fordybet i finske Æmner, opfyldt af finsk Aand, med Blik for Særhed og Træghed som for Kanter, skønt han selv var ildfuld Virkedrift, kraftig uden Særhed, ejendommelig uden Kantethed, lige fin og stærk.

KVINDEHAD FØR OG NU

(1904)

I det finske Videnskabernes Selskabs Skrifers 32. Bind findes af en ung Lærd, Dr. *Hjalmar Crohns*, en Afhandling om Antoninus fra Florens's *Samma Theologica* og Opfattelsen af Kvinden i *Heksehammeren*. Den gaar ud paa, at det Munkedah til Kvinden, som faar sit frygtelige Udslag i den berygtede Bog

Malleus maleficarum, der indleder Hekseprocesserne og rejser Heksebaalene Aarhundereder igennem, ikke er ejendommeligt for de to pavelige Inkvisitorer, Dominikanermunkene Institoris og Sprenger, som 1487 udgav Bogen. *Heksehammeren* drager kun den sidste Følgeslutning af det Kvindehad og den Kvindeforagt, i hvilken Middelalderens Munkeforsagelse søgte Støtte. Det var den Afsky for Kvinden, som saalænge kunstigt var bleven næret og til hvilken saalænge Præster, Skriftefædre, Moralister og skolastiske Tænkere havde ophidsset, der nu i Middelalderens Slutning førte til, at Kvinder i Tusindvis hele Evropa over blev levende brændte.

I

Ti Aar før *Heksehammeren* udkom det Værk, hvori den teologiske Vurdering af Kvinden, hvorpaa Heksefordømmelsen bygger, er udviklet i sin kejtede Raabed. Antoninus fra Florens var en i Datiden fejret Etiker, der i sin Teologi optog den hele Lærdom angaaende Kvinden, som fandtes i et nu tabt Skrift af hans beundrede Lærer, Dominikaneren Johannes Dominici.

Anset og hyldet for sine Studier som for sin asketiske Iver var denne bleven Erkebisp af Ragusa og snart derefter Kardinal; han døde som Pavens nærmeste Tillidsmand i 1419 og blev i Aaret 1826 erklæret for optagen i de Saliges Tal. Fiesole har malet ham i San Marco Klosterets Kapitelsal tilvenstre for Dominikanerordenens Stifter. Det er da denne hellige Mands Lærdomme, som ligger til Grund for Hekseprocesserne med deres Følger.

I alfabetisk Orden opregner Antoninus alle de fæle Bestemmelser og Egenskaber, som maa tillægges Kvinden, og fra A til Z mangler intet Bogstav sit Hovedord og Tillægsord. Det begynder *Avidum animal*, *Bestiale baratrum* (et begærligt Dyr, en bestialsk Afgrund) og gaar videre gennem en udsøgt Række Skældsord.

Disse har jo ingen Interesse. Hvad der interesserer, er Maaden, hvorpaa deres Berettigelse bevises, og det sker kun ad Omveje paa Grundlag af selvstændig lagttagelse, umiddelbart alene ved Citater dels af Oldtidens græske og latinske Forfattere, dels af Biblen, de Kirkefædrene tillagte Skrifter, Helgenlegender

og kristelige Sentenser. Kilderne er Aristoteles, Theofrast, Cicero, den ældre og yngre Seneca, saavel som Prædikeren, Jesu Sirach, Evangelierne, Origenes og Chrysostomus. Alle vegne er Udtalelser om Kvindens almindelige Skadelighed og om slette Kvinders Slethed pillede ud.

Af og til træffer man midt i de kedsommelige Dyrger paa en nogenlunde fornuftig Bemærkning eller paa et pudsigt Citat: Havesyge er en Kvindelast; thi Kvinderne er hjælpeløse, smaalige og sig vel bevidst, at de selv kun kan erhverve saare lidet. Kvinden er en Afgrund af dyrisk Ufornuft; thi Salomo har i sine Ordsprog sagt, at en smuk, men taabelig Kvinde ligner en Guldring i et Svins Tryne. Kvinden er lutter kødeligt Begær; thi Jesu Sirach siger: «En Kvinde tager tiltakke med en hvilkensomhelst Mand». Fortællingen om Potifars Hustru har godtgjort, at der overfor Kvindens Efterstræbelser ikke er anden Udvæj end Flugt. Forskrækkelige Historier om Kleopatras og Semiramis's Sanselighed drages dernæst frem for at stemple Kvindeskønnets uværdige Attraa.

At der altid maa herske Krig mellem Kønnene, godtgøres ved, at Mandens Væsen er ligefrem, men Kvindens dannet af et Ribben, som af Naturen er krumt. At Kvinden af Naturen er vantro, røbes af Ordet *femina* (Kvinde), som udledes af Lydene *fe meno* (ringere i Tro). Det viser sig da ogsaa, at allerede Eva tvivlede paa Guds Ord.

Paa den barnagtigste Maade sammenblandes Udsagn af den hedenske Oldtidsliteratur med Fortællinger hentede fra Bibelen. Saaledes bevises den Sætning af Cato, at Kvindegraad er et Udslag af List, derved, at Samsons Hustru bad ham forklare hende sine Gaader og derefter røbede Hemmeligheden.

Forekommer nu og da et levende eller slaaende Træk som i Skildringen af kvindelig Snaksomhed eller Misundelse, saa skyldes det i Regelen en hedensk Filosof. Men til Bevis for Kvindens Afskyelighed maa altid en bibelsk Historie tjene:

Kvinden er værre end vilde Dyr; thi Løverne skaanede Daniel, men Jezabel dræbte Naboth. Hvalen bevarede Jonas i sin Bug; men Dalila udleverede Samson, og Herodias lod Døberen henrette.

Det ellers ganske morsomme Afsnit om Kvindernes Misundelse og Had, der bl. a. oplyses ved Jesu Sirachs Ord: Tal ikke med en Kvinde om hendes Medbejlerinde! ødelægges ved

gode og slette bibelske Eksempler mellem hverandre: Sara hadede Hagar, Mirjam hadede Moses for Æthioperindens Skyld og — Martha misundte Maria. Til Bevis for Kvindernes Løgnagtighed anføres uskyldige, ja fortjenstfulde Løgne som Sefora's og Fua's Løgn til Farao, at de ikke havde *kunnet* myrde de hebraiske Smaa børn, eller Rahabs Usandhed til Kongen af Jericho, at de jødiske Mænd ikke længer var i hendes Hus. Herimellem kommer saa træffende og vittige Udsagn om ægteskabelige Genvendigheder af græske Konger eller latinske Forfattere; men de drukner i Strømmen af det halvt vanvittige kristne Kvindehad.

Betydningsfuldest viser dette sig hos Antoninus, naar han kommer til den Magt, Kvinderne som Afgudsdyrkere besidder, saasnart de griber til Trolddom. Her fremdrages først alle den klassiske Oldtids Sagn: Medeas magiske Kunster, Meroes Evne (hos Apulejus) til at udtørre Kilder og jævne Bjerge, Kirkes Evne til at forvandle Mennesker til Svin. Saa følger bibelske Eksempler: Spaakvinden i Endor, til hvem Kong Saul søgte. Prædikeren har da Ret: «Kvinden er bitrere end Døden»; thi den dræber kun Legemet, hun Sjælen.

Overgangen til Hekseforfølgelsen gøres af Institutoris og Sprenger saaledes, at de efter en indledende Hyldest til den hellige Jomfru viser, hvorfor Helvedeskunster hyppigere udføres af Kvinder end af Mænd. Kvinderne er mere lettroende og modtageligere for Paavirkning; derfor angriber Djævelen helst dem; dernæst anvender de, som er for svage til at hævne sig, gerne Trolddom for at gøre dem ondt, hvem de vil ilde, og saaledes giver de sig Hekseriet i Vold.

Ud fra denne Bevisførelse naaer da Inkvisitorerne til den Slutning, at Troldkvinder bør opspores ved alle Midler og udryddes ved Baal og Brand.

II

Det moderne Kvindehad er unegteligt af langt uskadeligere Karakter. Ringagten for Kvinden virker hos Filosofer og skønlitterære Forfattere nutildags nærmest som et underholdende Element. Schopenhauer er morsomst, naar han lader sit Vid gaa ud over Kvinderne, Eduard v. Hartmann følger ham trofast med

noget plumpere Bevægelser, men dog med mangen god lagttagelse. Schopenhauer forblev idetmindste ugift; en ægte nordisk Kvindehader gifter sig derimod nødigt mindre end tre Gange. Dette beror bl. a. paa den Tiltrækning, som den professionelle Ringagt for Kvinden udøver paa det smukke Køn. At fængsle og tæmme en Kvindehader er større Triumf end den at vinde et almindeligt Mandfolk. Man kan da ogsaa i Literaturen spore, med hvilken Agtelse og Beundring Kvinden ser op til de Mænd, der paa Prent har sagt Kvindekønnet frygtelige Sandheder. Disse Prygl af en kraftig Haand vækker hos Kvinden ældgamle og nedarvede Følelser af den ømmeste Art. Strindberg har aldrig manglet begejstrede Læserinder. Og der er Bæven i Stemmen, naar den fortræffelige Ellen Key siger: *Nietzsche*.

Blandt alle Antifeminister turde i Øjeblikket Nietzsche være den typiske og interessante. Ikke at han har siddet inde med noget dybt eller omfattende Kendskab til Kvinder, ikke heller, at hans Udtalelser om dem er særligt lærerige — mindst naar han med en Henvisning til det gamle Asiens ihyre Urforfaar anbefaler Kvindeslaveriet — men fordi der er Hold i hans Opfattelse af Kvinden, naar den ses i Sammenhæng med Grundopfattelsen af Tilværelsen hos ham. I den er der nemlig stor Stil og en mægtig Personlighed, der ikke kan for, at løsrevne, brutale Ytringer af ham efter hans Død kopieres af smaa Vigtigerer.

Selv de, der ikke kender andet til Nietzsches Udtalelser om Kvinden, har set anført Slutningen af det nittende Kapitel i *Zarathustra's* første Del, hvor den gamle Kælling til Tak for Zarathustra's vise Ord vil skænke ham en lille Sandhed: «— Giv mig, Kvinde, din lille Sandhed! sagde jeg. — Og den gamle Kælling sagde saadan: «*Du gaar til Kvinder? Glem ikke Pysken!*»

Hvor mange Hundrede Gange er de Ord ikke blevne gentagne! Intet Ord af Nietzsche har gjort saadan Lykke. Glem ikke Pysken! Stakkels Nietzsche! Han glemte den ikke.

Der gives et Fotografi, og ikke noget forfalsket, hvor Lou von Salomé ses siddende i en lille Vogn i en Hotelgaard i Nizza, medens paa hver sin Side af Vognstangen Paul Réé og Friedrich Nietzsche staar forspændte, og Lou von Salomé svinger en Pisk over hegges Hoved — et skemtefuldt Billede ganske vist. Der

glemte Nietzsche unegtelig ikke Pysken; men det var ikke ham, som holdt om dens Skæft. Og Tilfældet er sindbilledligt. Naar Manden gaar til Kvinden med Pysken, bliver det i Almindelighed ikke hende, der faar den at smage.

Nietzsches overlegne Holdning overfor Kvinden havde imidlertid intetsomhelst med bitre Erfaringer eller personlige Skuffelser at gøre. Den er et Udslag af hans Filosofi.

I sin Videreførelse af Darwinismen gaar han ud fra, at i Kampen om Tilværelsen gives der ingen anden Ret end den Stærkeres Ret. Al Fremgang i Kultur hidføres ved, at den Stærkere faar Overmagten. Den Stærkeres Sejr og Herredømme er selve Naturens Vilje, og den alene betrygger Kulturen.

Som den af Naturen svagere er Kvinden bestemt til at tjene Manden. Det at ville udfri Kvinden fra den Afhængighed af Manden, hvori Naturen har stillet hende og Kampen for stigende Kultur har holdt hende, det er at tilstræbe Menneskehedens Forfald. Nietzsche ærer Kvinden som Moder, som Mandens Veninde og Elskerinde. Han skriver: «Mandens Lykke hedder: Jeg vil! Kvindens Lykke hedder: Han vil!» og rammer Sammet paa Hovedet derved. Han ser dog visselig altfor snevert og ensidigt paa Kvindesagen, fordi hans Opfattelse af Begrebet «Styrke» er udvortes; men som sagt, den hænger sammen med hans hele krigerske Livsbetragtning, og i den er der noget Grundsandt, som ikke bør tilsløres eller glemmes.

Nietzsche ser i Attraaen efter Magt Tilværelsens Grunddrift. Hvad det for ham alene gælder om, er, at Kulturen bestandig stiger, at Menneskeheden drives højere og højere i Vejret til Overmenneskehed, og det kan den formentlig kun igennem Kamp og Krig. Den nu foregaaende blodige Krig mellem Rusland og Japan — en Kulturkamp i Ordets bogstavelige Forstand — er et Eksempel. Kun gennem saadan Kamp paa Liv og Død kan den Stærkeste og for Kulturen Værdifuldeste komme til at udfolde sig og indtage den ham tilkommende Plads. Men i en Verden af denne Beskaffenhed maa det kvindelige Princip, der vil Fred og i Grunden Fred for enhver Pris, trænges tilbage og overvindes, ifald ikke den Kultur, der i ethvert Øjeblik møjsomt tilkæmpes, skal staa for Fald.

Det er ud fra denne Tankegang, at den sidste store moderne Filosof har vendt sig mod Kvinderne og Kvindesagen —

endda han var en ridderlig Ven og Beundrer af mange enkelte Kvinder.

Der er en ikke ringe Afstand fra denne Tænkemaade til Rædslen for Kvinderne og til den teologiske Overtro hos Middelalderens Dominikanermunke, som lagde Baalene til Rette for trolddomskyndige Kvinder, og til den gejstlige Fanatisme hos Inkvisitorerne, der tændte disse Baal.
